

**Управління освіти і науки
Волинської обласної державної адміністрації
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Циклова комісія суспільних та художньо-мистецьких
дисциплін**

**МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ У
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ПРАКТИЧНИЙ КЕЙС
(ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ
ГАЛУЗЬ)**

Луцьк – 2022

УДК 373.3.091:3:9-028.43(477)

М 54

*Розглянуто на засіданні циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(12.01.2022, протокол № 4)*

*Рекомендовано до друку методичною радою Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(13.01.2022, протокол № 1)*

Методи й технології розвитку критичного мислення на уроках у початковій школі: практичний кейс (громадянська та історична освітня галузь) : навч.-метод. посіб. / авт.-упоряд.: Г. Єрко, Ю. Луцюк. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М. 2022. 76 с.

Рецензентки:

Оксана МУЛЯР – кандидатка педагогічних наук, завідувачка кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

Віра ЛЯШУК – учителька початкових класів, вчителька-методистка, заступниця директора з навчально-виховної роботи Луцької спеціалізованої школи I-III ступенів № 1 Луцької міської ради Волинської області

Навчально-методичний посібник містить інформаційний, методичний та дидактичний матеріал до уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з громадянської та історичної освітньої галузі.

Цікаві методи й прийоми допоможуть студентам/студенткам та вчителям/вчителькам урізноманітнювати освітній процес, сприятимуть формуванню критичного мислення в учнів/учениць початкової школи.

Для студентів/студенток педагогічних закладів освіти, учителів/вчительок початкових класів.

© Луцький педагогічний фаховий коледж
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА	5
Теоретичний аспект вивчення громадянської та історичної освітньої галузі	5
Критичне мислення: методи і прийоми	8
Розділ 2. МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» (ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ)	11
1 КЛАС	11
2 КЛАС	18
3 КЛАС	29
4 КЛАС	38
Розділ 3. СТРУКТУРА ТА ПРИКЛАДИ УРОКІВ З РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	47
1 КЛАС	49
2 КЛАС	55
3 КЛАС	62
4 КЛАС	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ПЕРЕДМОВА

Критичне мислення є однією зі складових формування особистості, яка здатна критично сприймати, аналізувати та робити власний свідомий вибір.

Саме початкова ланка освіти є фундаментом формування критичного мислення як пріоритетного напрямку виховання особистості. Технологія критичного мислення допомагає готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватись, чути та слухати інших. Тому вважаємо за необхідне допомогти майбутнім учителям/вчителькам та учителям-практикам підвищити свій професійний рівень, використовуючи запропоновані у цьому посібнику методи й технології.

У першому розділі «ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА» зацентрували увагу на вимогах Державного стандарту початкової загальної освіти щодо вивчення громадянської та історичної освітньої галузі й необхідності використання технології критичного мислення на різних етапах уроку з предмета «Я досліджую світ».

Другий розділ «МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» (ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ)» навчально-методичного посібника присвячений інструментарію вчителя/вчительки. Пропонуються методи та прийоми для розвитку критичного мислення на 1-му (1–2 класи) та 2-му (3–4 класи) циклах навчання.

У розділі третьому «СТРУКТУРА ТА ПРИКЛАДИ УРОКІВ З РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»» подається структура уроку за технологією критичного мислення і наводяться приклади уроків з використанням методів та прийомів критичного мислення у початковій школі.

Така побудова навчально-методичного посібника робить його логічним та можливим для використання у подальшій педагогічній діяльності студентами/студентками та вчителями/вчительками.

Розділ 1
ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ:
ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА

**Теоретичний аспект вивчення громадянської та історичної
освітньої галузі**

Підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів/учениць критичного мислення має відповідати вимогам сучасної початкової освіти, які визначено у концепції «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи» (2016), Законі України «Про освіту» (2017), Державному стандарті початкової загальної освіти (2018), Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020).

Закон України «Про освіту» визначає, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [3].

Нова українська школа визначає три взаємопов'язаних компоненти компетентнісного навчання:

- 1) навчання учнів/учениць на засадах компетентнісного підходу;
- 2) масова підготовка вчителів/вчительок;
- 3) створення середовища, сприятливого для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації дітей і молоді.

Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 року, визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їхнього

навчального навантаження в базовому навчальному плані початкової освіти та форму державної атестації. Він ґрунтується на таких принципах:

1. *Презумпція талановитості дитини.* Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації. Не допускати відокремлення дітей на підставі попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.

2. *Цінність дитинства.* Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.

3. *Радість пізнання.* Організація пізнавального процесу, який приносить радість дитині, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності.

4. *Розвиток особистості.* Замість «навченої безпорадності» – плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка з боку вчителя/вчительки розвиватиме у дітей самоповагу та впевненість у собі.

5. *Здоров'я.* Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.

6. *Безпека.* Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

Замість простої передачі знань, умінь і навичок від учителя/вчительки до учня/учениці пріоритетною метою шкільної освіти стає розвиток здатності учня/учениці самостійно ставити навчальні цілі, проектувати шляхи їх реалізації, контролювати і оцінювати свої досягнення, інакше кажучи, вміння вчитися.

СУТНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДЕРЖАВНИМ СТАНДАРТОМ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мета	Компетентності здобувача освіти
ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ	
<ul style="list-style-type: none"> ● формування громадянської та інших компетентностей, власної ідентичності та готовності до змін шляхом осмислення зв'язків між минулим і сучасним життям, активної громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточуючих; ● набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів 	<ul style="list-style-type: none"> ● встановлює зв'язки між подіями, діяльністю людей та її результатами у часі, пояснює значення пам'ятних для себе та інших громадян України дат (подій); ● орієнтується у знайомому соціальному середовищі, долучається до його розвитку, пояснює вплив природи та діяльності людей на нього; ● працює з різними джерелами соціальної та історичної інформації, аналізує зміст джерел, критично оцінює їх; ● узагальнює інформацію з різних джерел, розповідаючи про минуле і сучасне; ● представляє аргументовані судження про відомі факти та історичних осіб, а також про події суспільного життя; ● має розвинуте почуття власної гідності, діє з урахуванням власних прав і свобод, поважає права і гідність інших осіб, протидіє проявам дискримінації та нерівного ставлення до особистості; ● усвідомлює себе

	<p>громадянином України, аналізує культурно-історичні основи власної ідентичності, визнає цінність культурного розмаїття;</p> <ul style="list-style-type: none"> • дотримується принципів демократичного громадянства, бере активну участь у житті шкільної спільноти, місцевої громади
--	--

Отже, навчання майбутніх педагогів/педагогинь має бути наповнене таким змістом, щоб вони могли передати отримані знання та навчити учнів/учениць орієнтуватися в сучасному світі, мати досвід творчої діяльності, вміти користуватися новими інформаційними технологіями, виокремлювати необхідну йому/їй інформацію, використовувати її за призначенням.

Критичне мислення: методи і прийоми

Критичне мислення – термін, який з’явився в науці завдяки філософу Джону Дьюї та його праці «Як ми думаємо» у 1910 році. Загалом же, критичне мислення – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення. Критичне мислення базується на законах логіки та на розумінні психологічних процесів, які протікають у нашій свідомості. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

У ХХІ столітті перед людиною постали нові виклики, причому незалежно від віку та професії – потреба розвивати критичне мислення. Навіщо? Допомагає ефективніше мислити та швидше аналізувати інформацію.

Також варто розуміти, що важливими є як критичне мислення, так і комунікативні навички. Обидва явища напряду поєднані один з одним.

Критичне мислення – це здатність використовувати певні прийоми опрацювання інформації, що дають змогу отримати бажаний результат.

Комунікативні навички – це здатність зрозуміло висловлювати свої думки й інтерпретувати отриману інформацію від інших.

Навчити критичного мислення неможливо пасивними, застарілими методами навчання. Вибір методів навчання з інструментарію технології розвитку критичного мислення залежить від завдань тієї чи іншої частини уроку. Лише правильне розуміння і використання потенціалу кожної частини уроку допоможе правильно підібрати методи, і таким чином, уникати помилок.

РОЗПОДІЛ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗГІДНО З ЧАСТИНАМИ УРОКУ

Частина/етап уроку	Метод	Уміння, що розвиваються в процесі застосування визначених методів
ВСТУПНА 1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць	«Мудра Сова» «Фантастичні гіпотези» «Кола по воді» «Передбачення» «Закінчи речення» «Кошик ідей» «Кубування» «Правильні та неправильні судження» «Ромашка запитань Блума» «Т-таблиця» та ін.	концентрація уваги учнів/учениць на проблемі; розвиток пізнавального інтересу до нової теми; розвиток умінь аналізувати інформацію з різних джерел, зіставляти її, порівнювати, класифікувати
ОСНОВНА 2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в	«РАФТ» «Що буде, якщо ...» «Метод Кіплінга» «Дерево передбачень» Таблиця «Знаємо –	розуміння учнями/ученицями змісту їхньої діяльності; уміння робити логічні висновки на основі самостійного синтезу

процесі практичної діяльності	хочемо дізнатись – дізналися» «Ажурна пилка» «Навчаючи вчуся» «Опорні слова» «Павутинка дискусії» та ін.	отриманої інформації, узагальнювати, формулювати самостійні судження й будувати перспективну аргументацію
ПІДСУМКОВА 3. Етап консолідації знань, умінь і навичок	«Сенкан» «Алфавіт» «Кластер» «Тонкі і товсті запитання» «6W» «Займи позицію» «Шкала думок» «ПРЕС» «Діаграма Венна» «Риб'яча кістка» («Фішбоун») «Бортовий журнал» «ПМЦ (Плюс – мінус – цікаво)» «Рюкзак» та ін.	узагальнювати та інтерпретувати основні ідеї уроку; здійснювати самостійне інтерпретування визначених ідей, обмін думками; висловлення особистого ставлення до окреслених проблем, здійснення рефлексії, самооцінки та коригування пізнавальної діяльності

Розділ 2
МЕТОДИ Й ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ПРЕДМЕТА «Я
ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» (ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА
ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ)

1 КЛАС

Метод «Передбачення»

Суть методу полягає в тому, що діти отримують частину інформації і на її основі висловлюють власні припущення про те, чого ще не знають. Передбачення можна застосовувати для аналізу тексту, картини, фільму, визначення теми уроку тощо.

Мета методу: розвивати увагу, вміння помічати дрібниці, які можуть слугувати підґрунтям для логічних умовиводів.

Тема. Батьківщина (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Що таке Батьківщина? (С. 42–43).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць.

Завдання. Визначити тему уроку на основі опорних зображень.

Учитель/вчителька перед уроком кладе картки зі стислими зображеннями основних ідей уроку, а учні/учениці мають їх прокоментувати.

Питання: Перегляньте уважно малюнки і зробіть припущення, яка тема сьогоднішнього уроку?

Примітка. Не оцінюйте думки учнів/учениць, адже немає правильних чи неправильних припущень, діти лише говорять власні міркування. Також не висловлюйте власних гіпотез – учитель/вчителька має бути лише провідником та спрямовувати думки учнів/учениць у правильне русло.

Метод «Закінчи речення»

Суть методу полягає в тому, що вчитель/вчителька формулює незакінчене речення і пропонує дітям його закінчити, визначивши тему з якої учні/учениці будуть висловлюватися на уроці.

Метод дає змогу ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Учні/учениці відпрацьовують вміння говорити стисло та переконливо.

Мета методу: розвивати мислення, увагу; вправлятися в умінні добирати відповідні слова та висловлювати власні думки.

Тема. Людина (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник).

Тема уроку. Край, у якому ти живеш (С. 46–47).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць.

Завдання. Учитель роздає дітям картки, на яких написані незакінчені речення. Учні/учениці протягом зазначеного часу заповнюють картки та озвучують їх.

Наприклад:

1. Моя країна називається... *(Україна).*
2. Моє рідне місто, в якому я народилася/народився – це ... *(Луцьк).*
3. Вулиця, на якій я проживаю, називається ... *(проспект Президента Грушевського).*
4. Назва моєї вулиці походить ... *(від імені першого президента України Михайла Грушевського).*
5. Найвизначнішими місцями мого міста, де я люблю гуляти, є ... *(Центральний парк культури і відпочинку імені Лесі Українки).*
6. Найбільш відомою історичною пам'яткою мого міста є ... *(Луцький замок).*

Примітка. Цей метод можна поєднувати з вправою «Мікрофон».

Стратегія «РАФТ»

Суть стратегії полягає в тому, що РАФТ – це аббревіатура, яка складається з чотирьох слів:

Р – роль;

А – аудиторія;

Ф – формат;

Т – тема.

Основне завдання учня/учениці – вжитися у відповідну роль та описати, розповісти чи висловити міркування від імені обраного персонажа, враховуючи особливості аудиторії.

Стратегія РАФТ дозволить учителеві/вчительці так організувати процес взаємодії учня/учениці з інформацією, щоб він/вона міг/могла побачити ситуацію з різних, часом несподіваних для себе сторін, глибше проникнути в суть теми.

Мета методу: навчити учнів/учениць застосовувати комунікативні уміння та навички у конкретних життєвих ситуаціях або освітній діяльності.

Тема. Моя родина (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Хто є в моїй родині? (С. 101).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності.

Завдання.

Крок 1. Обираємо тему.

Крок 2. Вивішуємо таблицю РАФТ.

Крок 3. Проводимо метод «Асоціації» або «Мозковий штурм» для визначення ролей (1 колонка).

Крок 4. Проводимо метод «Асоціації» або «Мозковий штурм» для визначення аудиторії, тобто учні/учениці визначаються з отримувачем/отримувачкою свого повідомлення (2 колонка).

Крок 5. Проводимо метод «Асоціації» або «Мозковий штурм» для визначення можливих жанрів, тобто учні/учениці обирають форму, яка відповідає їхній ролі, отримувачу/отримувачці (3 колонка).

Крок 6. Проводимо метод «Мозковий штурм» для визначення тематики письмових текстів, головних ідей (4 колонка).

Крок 7. Створюємо текст відповідно до обраної ролі, аудиторії, формату і теми.

Крок 8. Зачитуємо, тобто «оприлюднюємо» створений текст.

Роль <i>Хто ти? Від чийого імені розповідаєш?</i>	Аудиторія <i>Для кого ти розповідаєш?</i>	Формат <i>У якій формі ти розповідаєш?</i>	Тема <i>Про що ти пишеш? Яка ідея твоєї розповіді?</i>
Мама	бабусі та дідусеві	привітання в газеті	«Вітаємо з золотим весіллям!»
Тато	дітям	SMS-повідомлення	«Запрошую на прогулянку»
Діти	батькам	вірш	«Ви – найкращі!»
Онуки	бабусі та дідусеві	відкритка	«Наша дружна родина!»
Бабуся	онукам	казка	«Дружна родина»

Учні/учениці вчаться обирати та визначати ролі, а також складати невеличкі висловлювання від імені свого персонажа.

Примітка. Хід роботи може відбуватися і в зворотному напрямку або одночасно. Стратегію РАФТ можна застосовувати і для індивідуального навчання, і для навчання в групах, парах і для всього класу.

Метод «Опорні слова»

Суть методу полягає в тому, що діти вчаться знаходити важливу інформацію в тексті, ключові слова та словосполучення, що відображають основне смислове значення тексту.

Опорними словами, словосполученнями, як правило є іменники, дієслова, прислівники.

Мета методу: навчити учнів/учениць відокремлювати істотну інформацію від несуттєвої, змістовно скорочувати текст для його засвоєння.

Тема. Наша Батьківщина (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) Т. В. Воронцова, В.С. Пономаренко).

Тема уроку. Чим відома Україна? (С. 47–48).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності.

Завдання. Учитель/вчителька пропонує дітям прочитати текст, виписати слова, словосполучення, які вважають опорними.

Приклад тексту.

Чим відома Україна в Європі, світі?

Наша Батьківщина відома на весь світ завдяки творчості Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Ліни Костенко, їхня творчість стала прикладом для світових наслідувачів, їхні твори навіть вивчають в школах діти за кордоном. Вони стали зразком писемного мистецтва.

Українські художники прославили рідну країну не тільки на теренах своєї держави, а й за її межами. Ми можемо пишатися

творчістю Катерини Білокур, Марії Приймаченко, Івана Марчука, Анатолія Криволапа тощо.

Також, Україна – спортивна країна, завдяки досягненням братів Кличко, Лілії Подкопаєвої, Яни Клочкової, Сергія Бубки, Андрія Шевченка, Руслана Пономарьова та ін.

Сьогодні в Україні намагаються відродити козацтво, ретельно вивчають життя козаків, їх звичаї, традиції, створюють сучасні козацькі загони. Справді, часи козацтва – частина героїчного минулого українського народу.

Також, Україна відома завдяки розробкам наших вчених: Ігор Сікорський, Петро Бобонич, Леонард Смирнов, В'ячеслав Євмінов, Олег Збарський та інші.

Кожен європейець, житель Азії та континентів Америки знають про українську національну страву – борщ. Окрім нього ще є безліч національних страв, таких як: пампушки з часником, галушки, сало, деруни, голубці тощо. Всі ці страви є чи не в кожному меню нашої країни. Також вони мають велику популярність і за межами нашої держави.

Джерело: Чим відома Україна? URL: <https://dovidka.biz.ua/chim-vidoma-ukrayina>.

Опорні словосполучення: українські письменники, українські художники, українські спортсмени, українські козаки, українські вчені, українські страви.

Вправа «Алфавіт»

Суть методу полягає в тому, що на кожну букву алфавіту учням/ученицям необхідно написати слово, яке стосується теми уроку.

Мета вправи: розвивати пам'ять, увагу, уяву, логічне мислення; формувати словниковий запас.

Тема. Ми – українці. Ми – європейці (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Що ти розкажеш про Україну друзям з Європи? (С. 112–113).

3. Етап консолідації знань, умінь і навичок.

Завдання. Написати якнайбільше фактів про тему навчання. Кожне слово-факт має починатися з літери абетки.

А	автомобіль	Б	бандура	В	вишиванка
Г	герб	Ґ	ґанок	Д	державна
Е	енергія	Ж	жито	З	земля
І	ідея	К	Київ	Л	Луцьк
М	Миколай	Н	народ	О	оберіг
П	прапор	Р	родина	С	Софія
Т	трембіта	У	Україна	Ф	фото
Х	хата	Ц	цукерка	Ч	Чубинський
Ш	Шевченко	Ю	юшка	Я	Ярослав

Метод «Правильні та неправильні судження»

Суть методу полягає в тому, що учням/ученицям пропонується перелік тверджень, які пов'язані з темою уроку, а вони мають визначити їх достовірність, обґрунтовуючи власну відповідь.

Мета методу: навчити дітей встановлювати правильність та хибність тверджень, вміти обґрунтовувати власну думку.

Тема. Наша Батьківщина (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко).

Тема. Найважливіші державні свята (С. 52–53).

3. Етап консолідації знань, умінь і навичок.

Завдання. Учні/учениці отримують червоні та зелені цеглини LEGO. Вчитель/вчителька зачитує твердження. Прослухавши його, діти піднімають зелену цеглину, якщо твердження є правильним, червону – якщо неправильним.

Приклад:

1. День захисника та захисниці України – це день, коли вшановують тих, хто боронить Україну (*зелена цеглина*).

2. День захисника та захисниці України святкують на початку літа (*червона цеглина*).

3. До державних свят ми відносимо:

День Незалежності України (*зелена цеглина*);

День Конституції України (*зелена цеглина*);

Новий рік (*зелена цеглина*);

Всесвітній день Землі (*червона цеглина*).

4. День Незалежності України святкують 31 грудня (червона цеглина).

5. Державне свято – це свято, встановлене в країні на честь події або особи, які мали виняткове історичне значення (зелена цеглина).

2 КЛАС

Гра «Кола по воді»

Суть гри полягає в тому, що учні/учениці добирають довільне слово, яке записується стовпчиком. На певну літеру, з якої складається визначене слово (довільно, тільки дієслова, тільки іменники чи прикметники) добираються нові слова, які можна поєднувати у речення, а речення – у зв'язний текст.

Ця гра зі словами модифікована з вправи, яку запропонував у своїй педагогічній практиці Дж. Родарі. Вона спрямована на розвиток творчої уяви і одночасно словникового запасу дитини.

Коли в воду кинеш камінь, від нього по воді йдуть кола, чим далі, тим більше. Так само і слово – западе в голову, може наштовхнути на масу асоціацій, викликати різні порівняння, спогади, уявлення, образи.

Мета гри: розвивати мовлення, навчити фантазувати та розвивати уяву.

Тема. Територія (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Що «розкаже» про територію рідного краю краєзнавчий музей? (С. 69–70).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць.

Завдання. Визначити тему уроку на основі опорного слова «музей».

Питання: Які асоціації воно викликає? В які поєднання вступає?

– Мова наша таїть у собі диво: слова народжують одні одних, вони можуть переплітатися, як дивні візерунки на наших писанках, а ми своєю уявою можемо творити, мріяти, насолоджуватися красою слова.

М – муза – муза надихає на ідеї.

У – Україна – Україна – моя Батьківщина.

З – земля – земля нам дарує життя.

Е – екскурсія – екскурсія – це похід до музею.

Й – йти – варто йти в музей.

Навколо слова «музей» з'являються асоціативні кола.

Метод «Кубування»

Суть методу полягає в тому, що діти відповідають на запитання, кидаючи кубик. Якщо відповідь неповна, то однокласники/однокласниці можуть доповнити її та скоригувати неточності.

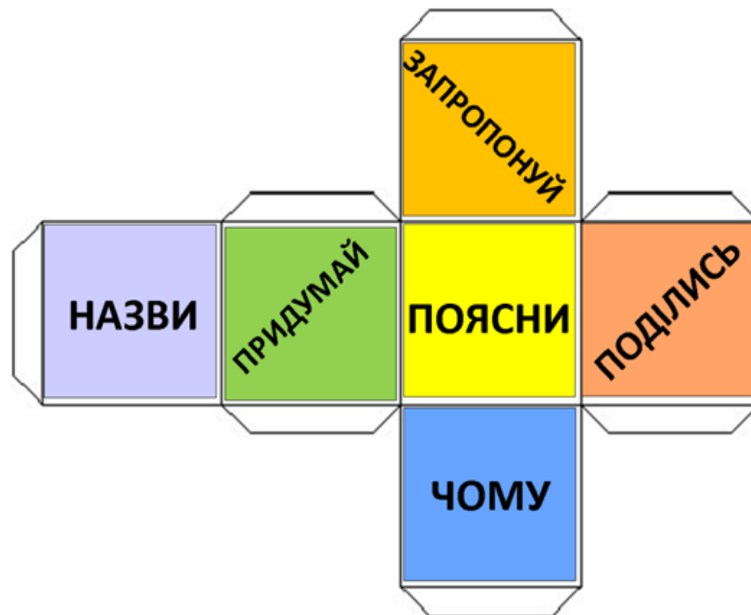
Мета методу: навчити учнів/учениць вирішувати проблемні питання самостійно, спираючись на вже здобуті знання і вміння, а також використовуючи досвід, спостережливість, логіку і творче мислення.

Тема. Факти і здогадки (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Про що розкаже родовід? (С. 56–57).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць.

Завдання. Діти розповідають про свою сім'ю та родину, підкидаючи паперовий куб, на гранях якого написано: назви, чому, поясни, запропонуй, подумай, поділись.

Приклад:

1. Назви, хто входить до твоєї сім'ї/родини.
2. Придумай, цікаву історію походження твоєї сім'ї/родини.
3. Поясни, чому сім'я/родина є важливою для кожного з нас.
4. Запропонуй, як налагодити дружні взаємини в сім'ї/родині.
5. Поділись сімейними реліквіями вашої сім'ї/родини.
6. Чому потрібно не забувати, хто твої предки?

Методичний прийом «Діаграма Венна»

Суть методичного прийому: використовується для співставлення, порівняння, знаходження спільних рис, явищ, ознак, у поняттях, образах героїв тощо. Представляє собою кола, що перетинаються (двох або декількох). Середина заповнюється спільними ознаками, а бічні частини – відмінними.

Мета методичного прийому: навчити учнів/учениць знаходити спільні та відмінні ознаки предметів, явищ, процесів навчання.

Тема. Спільнота (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко)

Тема уроку. Чи може існувати спільнота без законів і правил? (С. 111–113).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності

Завдання.

Крок 1. Зобразити «Діаграму Вена» на дошці або запропонувати готові бланки.

Крок 2. Зазначити, що будуть розглядатися такі поняття, як «права» та «обов'язки».

Крок 3. Запропонувати учням/ученицям порівняти запропоновані об'єкти.

Крок 4. Записати спільні та відмінні ознаки у відповідних частинах кола.

Крок 5. Зробити висновки щодо об'єктів, які порівнювалися на уроці.

Метод «Ажурна пилка»

Суть методу в тому, що учні/учениці виступають в ролі «експертів» з певного питання, над яким працювали в «домашній» групі, та отримують інформацію від представників/представниць інших груп, потім повертаються в свою «домашню» групу для того, щоб поділитися новою інформацією, яку їм надали учасники/учасниці інших груп.

Мета методу: навчити дітей працювати разом, допомагаючи одне одному «вчитися навчаючи», за короткий проміжок часу опановують велику кількість інформації.

Тема. Винаходи людства (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник).

Тема уроку. Винаходи людства та їх вплив на життєдіяльність людини (С. 79–80).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності.

Завдання. Учитель/вчителька об'єднує клас у 4 «домашні» групи. Учні/учениці ознайомлюються з інформацією про винаходи людства: будинок, велосипед, годинник, телефон. У класі учасники/учасниці «домашніх» груп об'єднуються у так звані «експертні» групи, де представники/представниці кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим і таким чином самі набувають нових знань. Кожен/кожна учень/учениця має поділитися інформацією, отриманою в «експертній» групі, з учасниками/учасницями своєї «домашньої» групи.

Інформація для групи № 1 *Будинок*

Первісні люди в прадавні часи, щоб урятуватися від холоду, поселялися у природних печерах. Печера служила захистом від диких тварин, була тепла взимку і давала приємну прохолоду влітку. Печер вистачало не всім і люди мусили самі будувати житло. Первісна людина будувала землянку чи курінь. Стіни куренів вона вкривала шкірами великих тварин, як це роблять сьогодні деякі північні народи. Шкіри тварин стали першим

одягом людини. В Україні у 1965 році неподалік від Києва було знайдене одне з найдавніших жител, що збереглися до сьогодні. За оцінками вчених, вік цієї оселі дорівнює приблизно 15 000 років. Це житло було зроблене з кісток мамонта. Припускають, що житло було покрите шкурами мамонта. Загальнопоширена на території України житлова споруда – хата. Мазанка-хата зроблена з глини, сирцевої цегли або хмизу, обмазаного глиною. Для покриття використовували соломку й очерет. Вікна і двері часто обводили червоною глиною.

На зміну старим хатам приходять нові впорядковані дерев'яні будинки та будівлі з цегли. З розвитком промисловості у містах почали з'являтися двоповерхові будинки, а їм на зміну прийшли багатоповерхівки.

На зміну багатоповерхівкам приходять сучасні розумні (smarthome, digitalhouse) будинки, які мають операційні системи multi-room. У таких будинках всіма електроприладами можна керувати навіть із смартфона та пульта. Такі будинки оснащені сучасною технікою і сонячними батареями.

Інформація для групи № 2 *Годинник*

У глибоку давнину, коли треба було дізнатися, котра година, люди прислухалися: чи не співає півень, який уночі й на світанку кричить завжди в один і той же час. Удень всі надії були на сонце: опівдні воно прямо над головою, вранці встає над

небосхилом вогненно-червоною кулею, а ввечері заходить за обрій. Із цим небесним годинником люди жили протягом тривалого часу.

Перші ж винаходи в цій галузі базувалися на вимірюванні довжини тіні від палиці, встромленої у землю. Вимірювали цю тінь зазвичай стопами ніг. Наступним етапом став розграфлений циферблат: на невеликому майданчику забивали кілочок і від нього креслили лінії, що розходилися у сторони променями. Позначали кожен лінійку відповідною цифрою від 1 до 12. Тінь від кілочка переміщувалася услід за сонцем по циферблату – від лінії до лінії і показувала, котра година.

Були годинники пісочні, водяні, свічкові. У пісочному годиннику піщинки порашовані таким чином, що за деякий проміжок часу вони мають пересипатися. Пізніше з'явилися механічні годинники, механізмом дії яких був двигун. Перший баштовий годинник було зафіксовано в 1335 році в м. Мілан. На жаль, його винахідник залишилося невідомим. А найточніший сучасний годинник, за яким звіряється весь світ, – це атомний годинник.

Інформація для групи № 3 *Велосипед*

У 1791 році Граф де Сиврак побудував з дерева двоколісну машину, яку назвав «селяріфер». Пересуватися на ній можна було сидячи верхи і відштовхуючись ногами від землі. Це був перший велосипед.

Німецький барон Карл фон Дрез створив унікальний винахід, назвавши його «машиною для ходіння». Двоколісний

транспорт нагадував самокат. По суті, винахід виглядав як велосипед, тільки без педалей. Щоб привести транспорт в рух, користувачеві необхідно було відштовхуватися ногами від землі. Карл фон Дрез представив свій винахід у 1814 році, а вже через 3 роки отримав патент на нього. У 1861 році П'єр Мішо вперше вживає слово «велосипед».

У 1862 році П'єр Лалман, майстер із виготовлення дитячих колясок з Франції, придумав оснастити велосипед педалями на передньому колесі. У Британії в 1872 році зібрали перший велосипед з великим переднім колесом «Аріель». Швидкість пересування на цьому велосипеді досягала 20-25 км/год. У 1884 році англієць Джон Кемп Старли створив нову модель велосипеда. Через кілька років Старли заснував компанію RoverCompany. Вона перетворилася на автомобільний концерн і проіснувала до 2005 року. У 1900 році американська фірма «Колумбія» отримала патент на компоновку велосипеда, який майже без змін дійшов до наших днів. З 1905 року велосипеди стали виходити з моди через розвиток автомобільного транспорту. До 1940 року велосипеди в Північній Америці вважалися іграшками для дітей. З кінця 1960-х років вони знову увійшли в моду в розвинених країнах завдяки пропаганді здорового способу життя і загальному усвідомленню важливості екологічних проблем.

Інформація для групи № 4 *Телефон*

Телефон – унікальний винахід, завдання якого – передача звуку на відстані. Історія телефону сягає сивої давнини. Збереглися відомості, що в 968 році китайський винахідник створив апарат за назвою Сумсеін, який передавав звук через труби. Ще в стародавні часи використовували так званий мотузковий телефон. Між двома діафрагмами простягали мотузку й можна було розмовляти на невеликих відстанях. У цьому випадку звук передавався з одного кінця на інший за рахунок вібрацій мотузки. Але це були примітивні телефони, які передавали звук за допомогою коливань.

Історія телефону, який передає звук завдяки електриці, починається із другої половини XIX століття. Першим, хто вжив слово «телефон», був Шарль Бурсель. У 1854 році він опублікував дисертацію, в якій описав принцип дії телефону, але до практичного застосування справа не дійшла.

Перший у світі телефон, призначений для передачі мовлення, винайшов Олександр Белл. Він брав участь у конкурсі щодо рішення проблеми ущільнення телеграфних ланцюгів і відкрив ефект телефонування. А 14 лютого 1876 року він подав заявку в патентне бюро на свій винахід. У цей же день у Чикаго, тільки двома годинниками пізніше, аналогічну заявку подав Є. Грій, який теж брав участь у конкурсі на вирішення проблеми ущільнення телеграфних ланцюгів. Але завдяки тому, що Олександр Белл подав заявку перший, він і одержав патент на свій винахід. Тому першою людиною, хто винайшов телефон, є Олександр Белл.

Але сам по собі провідний телефон ще нічого не означає. Для того, щоб можна було дзвонити в межах міста, необхідна телефонна станція. Перша телефонна станція була побудована в місті Нью-Хейвен (США) в 1878 році. Завдяки цим станціям, перші провідні телефонні апарати змогли з'єднається один з одним і виконувати свою основну функцію – передавати людську розмову на досить великі відстані.

На сьогодні розвиток телефонного зв'язку досяг своїх висот. Практично кожна людина у світі має провідний телефон і бездротовий – стільниковий. Телефони забезпечують зв'язок усім світом, дозволяють людям говорити на відстані.

Примітка. Після обміну інформацією учні/учениці спільно з учителем/вчителькою заповнюють таблицю.

Назва винаходу	Як винахід вплинув на життя людей
Житло	Людина почувала себе більш захищеною (мала де сховатися від диких звірів та негоди ...)
Годинник	Допоміг раціонально використовувати свій час ...
Телефон	Можливість спілкуватися, перебуваючи в різних містах ...
Велосипед	Швидко переміщатися на великі відстані ...

Метод «6W»

Суть методу у тому, що учні/учениці ставлять до партнерів/партнерок запитання «Чому?» (англійською мовою «Why?» – звідси походить назва методу) на кожну репліку партнера/партнерки. Звичайно, тільки шістьма запитаннями «Чому?» не завжди можна обмежитися, тому назва стратегії «6W» є досить умовною.

Мета методу: навчити учнів/учениць будувати ланцюжок запитань для аналізу теми, пошуку нової корисної інформації, над якою раніше могли ніколи не задумуватись.

Тема. Цінності (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Про що розповідають нам пам'ятки природи та культури? (С. 13–14).

3. Етап консолідації знань, умінь і навичок.

Завдання. Учитель/вчителька пропонує учням/ученицям побудувати ланцюжок запитань, працюючи в парах.

Наприклад:

-
1. ЧОМУ	потрібно вивчати та знати культурні пам'ятки?
Щоб знати та оберігати.
2. ЧОМУ	потрібно оберігати пам'ятки культури?
Щоб залишити для сьогодення та майбутнього.
3. ЧОМУ	ми маємо залишати пам'ятки культури для минулого та сьогодення?
Вони розповідають про минуле, яким ми маємо
-

пишатись.

4. ЧОМУ ми пишаємось своїм минулим?
Це історія нашої держави та краю.

5. ЧОМУ потрібно знати про минуле своєї держави?
Без минулого немає майбутнього.

6. ЧОМУ без минулого немає майбутнього?
Вивчаючи минуле – творимо сьогодення.

Результат роботи – структурний ланцюжок із 6 запитань «Чому?» і 6 відповідей.

Метод «Кластер»

Суть методу полягає в тому, що діти графічно зображують інформацію, виділяють основні смислові одиниці, які фіксуються у вигляді схеми з позначенням всіх зв'язків між ними.

Мета методу: навчити учнів/учениць систематизувати великі обсяги інформації.

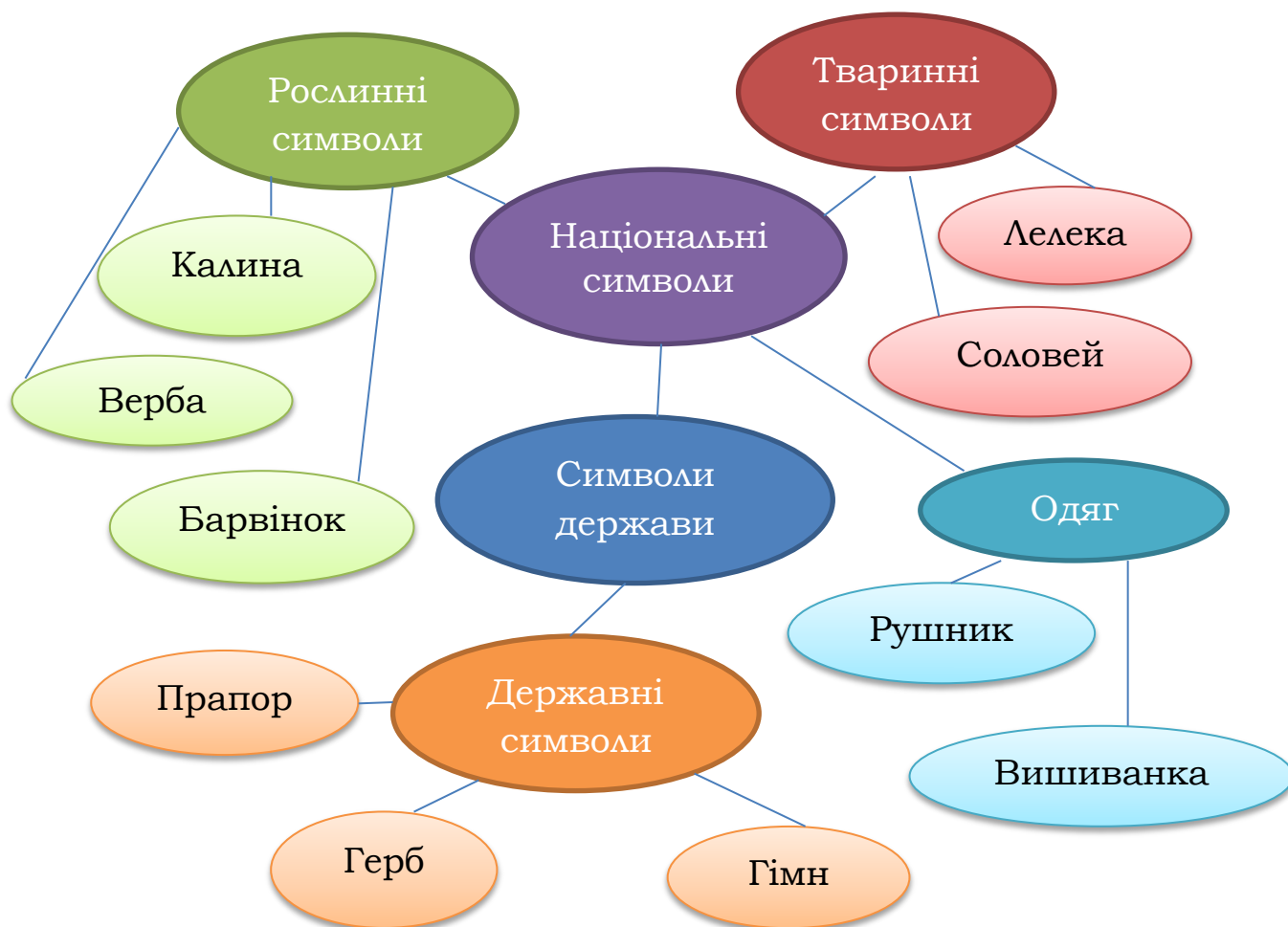
Тема. Ми – громадяни України (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник).

Тема уроку. Твоя країна – Україна. Символи держави (С. 29–31).

3. Етап консолідації знань, умінь і навичок.

Завдання. Учитель/вчителька роздає дітям аркуші, на яких в центрі написано словосполучення «символи держави». Діти записують слова, які відповідають вищезазначеному словосполученню, від цих слів далі записують похідні слова, які відносяться до теми уроку.

Приклад:

3 КЛАС

**Прийом «Знаємо – хочемо дізнатись – дізналися»
(Таблиця «З – Х – Д»)**

Суть методичного прийому – це постановка власних запитань з теми, які виявляють їх зацікавленість тією чи іншою стороною питання; стислий запис інформації з теми, яку учні/учениці отримали на уроці, а також планування власних кроків щодо можливих шляхів навчання.

Мета: навчити учнів/учениць аналізу власних знань з теми, що буде розглядатися на уроці; навчити учнів/учениць графічної організації, логічного та змістового структурування матеріалу, актуалізація знань учнів/учениць.

Тема. Між минулим та майбутнім (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко)

Тема уроку. Що було, коли мене не було? (С. 45–47).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць

Завдання.

Крок 1. Покажіть учням таблицю «З – Х – Д». Поясніть, що в першому стовпчику ви будете записувати те, що діти знають з теми.

Крок 2. Оголосіть тему і попросіть дітей висловити все, що вони знають з цієї теми. Записуючи їхні думки, важливо позначати їхні імена – це посилює самооцінку дітей.

Крок 3. Попросіть дітей подумати, про що б вони ще хотіли дізнатися з цієї теми та запишіть це у другий стовпчик таблиці.

Крок 4. Обговоріть з дітьми, яким чином вони можуть знайти відповіді на свої запитання – подивитися відео, попросити батьків, допомогти знайти відповідну інформацію в Інтернеті і прочитати їм тощо.

Крок 5. По завершенню заняття (чи вивчення теми) заповніть з дітьми третій стовпчик таблиці («Дізналися»), при цьому також записуючи імена дітей під їхніми відповідями.

Знаємо	Хочемо дізнатись	Дізналися
Минуле – це події, що відбулися.	Хто такі скіфи?	Скіфи – кочові племена, які жили на території сучасної України понад 2000 років.
Теперішнє – це події, що відбуваються зараз.	Яка спадщина нам дісталась від скіфів?	Курган Товста Могила, «скіфське золото» (скіфська пектораль)
Майбутнє – це події, що тільки плануються.	Які чудеса і таємниці зберігає українська земля?	Золоті та срібні скарби; античний перстень із зображенням Ахілла; стилізоване

Метод «Ромашка запитань Блума»

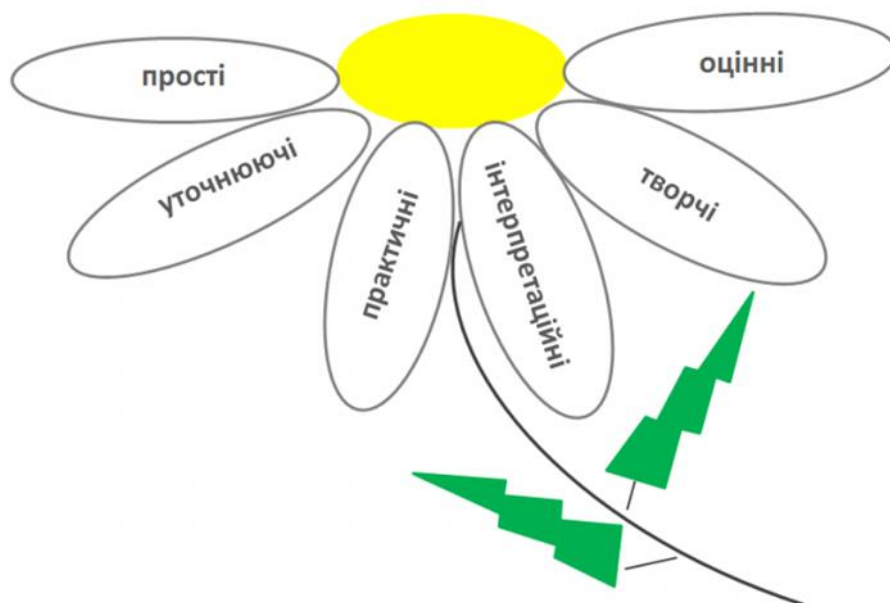
Суть методу полягає в тому, що діти записують різні типи запитань на пелюстках ромашки (прості, уточнюючі, інтерпретуючі, оціночні, практичні, творчі).

Мета методу: навчити учнів/учениць усвідомленого та цілеспрямованого формулюванню запитань різного типу.

Тема. Україна – незалежна держава (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник, Л. І. Роговська, Л. О. Пономарьова, О. Г. Антонов. С. 110–111).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць.

Завдання. Учитель/вчителька розкладає пелюстки квітки, на яких пише запитальні слова. Прочитавши написане, діти самостійно формулюють запитання до теми уроку.

Приклад:

- 1. Прості питання:* Що означає незалежність?
- 2. Уточнюючі питання:* Я можу помилятися, але незалежність – це політична самостійність, відсутність підлеглості та власний суверенітет?

3. *Практичні питання:* Які документи засвідчують незалежність держави?

4. *Інтерпретаційні питання:* Чому важливо, щоб Україна була незалежною державою?

5. *Творчі питання:* Що змінилося б, якби Україна увійшла до складу іншої держави?

6. *Оціночні питання:* Чому незалежність держави є важливою для справжнього патріота?

Результат роботи – зв'язні відповіді учнів/учениць на різноманітні запитання.

Метод «Навчаючи – вчуся»

Суть методу: надає можливість взяти участь у навчанні та передачі своїх знань іншим, у даному випадку своїм однокласникам та однокласницям під час уроку.

Мета методу: навчити учнів/учениць здобувати знання самостійно та передавати їх своїм однокласникам.

Тема. Приховані можливості речей підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Кобзарі завжди сучасні. Що зберігає історичну пам'ять? (С. 66).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності.

Завдання.

Крок 1. Учитель/вчителька роздає учням/ученицям картки із завданнями.

Крок 2. Учні/учениці ознайомлюються з інформацією, що міститься на картках.

Примітка. Якщо учневі/учениці щось незрозуміло, варто запитати про це в учителя/вчительки, перевібивши, чи правильно він/вона розуміє інформацію.

Крок 3. Учні/учениці запам'ятовують подану у картках інформацію та готуються до викладу її іншим.

Крок 4. Учень/учениця коротко ознайомлює зі своєю інформацією у доступній формі інших однокласників/однокласниць.

Крок 5. Доцільно говорити тільки з однією особою. Переказати їй свою інформацію та уважно вислухати інформацію від неї.

Крок 6. Коли час виконання вправи закінчиться, учні/учениці розказують у класі, про що вони дізналися від інших.

Приклади карток:

Бандура – один із найдавніших українських народних струнно-щипкових інструментів родини лютневих. Перше письмове свідчення про появу бандури на землях України датується 1580 роком.

Зображення щипкового інструмента з невеликим округлим корпусом, вузькою шийкою з ладами й кількома струнами знайдено у Софійському соборі в Києві на фресці XI століття.

Бандура була улюбленим інструментом козаків. Бандуристи були у складі Війська Запорозького і разом із довбишами, сурмачами, трубачами виконували козацьку військову музику.

Традиційно бандури виготовляли з верби та липи, а київський майстер В. Герасименко почав робити свої інструменти з клену, досягнувши при цьому більш дзвінкого звучання та полегшивши конструкцію бандури.

Гра на бандурі дуже схожа до виконання на арфі – пальцями обох рук заціпають струни, яких у сучасних концертних хроматичних інструментах налічується до 65.

Нині бандура – сольний та ансамблевий інструмент, а також є у складі оркестрів народних інструментів. Вона чудово поєднується з класичними та електронними інструментами.

Результат роботи – зв'язна розповідь учнів/учениць про нову цікаву інформацію за темою уроку.

Метод «Мозковий штурм»

Суть методу: учні/учениці прагнуть знайти рішення конкретної проблеми за допомогою акумулювання різних ідей, думок, які аналізують та розвивають. Під час колективного висловлювання думок без їх оцінки одержують більше цінних пропозицій, ніж у випадку індивідуальної роботи кожного окремо.

Мета методу: зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів/учениць протягом обмеженого періоду часу, при цьому підтримують і фіксують навіть фантастичні ідеї.

Тема. Я – людина (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Яку людину називають гідною? (С. 129–131).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності

Завдання. Учитель/вчителька записує на дошці запитання: у чому проявляється гідність людини? Відповіді учнів/учениць

також фіксує на дошці. Діти розглядають та обговорюють зображення і аналізують, чи гідними є вчинки. Якщо ні, то пропонують як можна вирішити проблему.

Приклади відповідей:

- Гідність людини проявляється в її вчинках.
- Гідність людини проявляється в тому, як вона відноситься до інших людей.
- Гідність людини проявляється у вмінні керувати своїми емоціями та слабостями.
- Розгляньте ілюстрації й обговоріть чи гідно себе поведуть діти?

Метод «Товсті і тонкі питання»

Суть методу: організація опитування (взаємоопитування) за темою, при якому «тонке» питання передбачає репродуктивну однозначну відповідь (частіше це «так» або «ні»), а «товсте» (проблемне) вимагає глибокого осмислення завдання, раціональних міркувань, пошуку додаткових знань і аналізу інформації.

Мета методу: навчити учнів/учениць розрізняти і формулювати закриті й відкриті запитання та стимулювати

роботу з ними, організувати взаємодію і взаємоопитування учнів/учениць.

Таблиця «тонких» і «товстих» запитань

«Тонкі» запитання	«Товсті» запитання
Хто?	У чому причина?
Що?	Які наслідки?
Коли?	У чому різниця?
Де?	Як, яким чином?
Чи правильно ...?	Чому?
Може ...?	У чому відмінність?
Буде ...?	Що буде, якщо ...?
Чи згодні Ви ...?	Що, якщо ...?
	Чи можливо було б?
	Чи погоджуєтесь Ви? та ін.

Тема. Приховані можливості речей (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Тарас Шевченко на Тернопільщині. Що зберігає історичну пам'ять? (С. 67–69).

3. Етап консолідації знань, умінь і навичок

Завдання. Учні/учениці, працюючи в парах, самостійно заповнюють таблицю та озвучують одне одному з метою отримання відповідей на питання.

Примітка. Варто перед початком роботи пояснити різницю між «тонкими» й «товстими» запитаннями та навести приклади.

Приклад:

«Тонкі» запитання	«Товсті» запитання
✓ Хто написав «Кобзар»?	✓ Чому, на Вашу думку, Тарас Шевченко вирушив у експедицію Тернопіллям?
✓ Як називають Тараса Шевченка?	✓ Які наслідки мала експедиція Тараса Шевченка для сучасників/сучасниць?
✓ Чи правильна теза, що Тарас Шевченко – видатний поет та художник?	✓ Щоб Ви відчували, якби були учасником/учасницею експедиції
✓ Які населені пункти Тернопільської області відвідав Тарас Шевченко?	

Примітка. Складання таблиці вимагає допомоги вчителя/вчительки та поетапного контролю й корегування.

Метод «Сенкан»

Суть методу полягає в тому, що учні/учениці складають неримований вірш з п'яти рядків, в якому синтезована інформація в стислому вигляді.

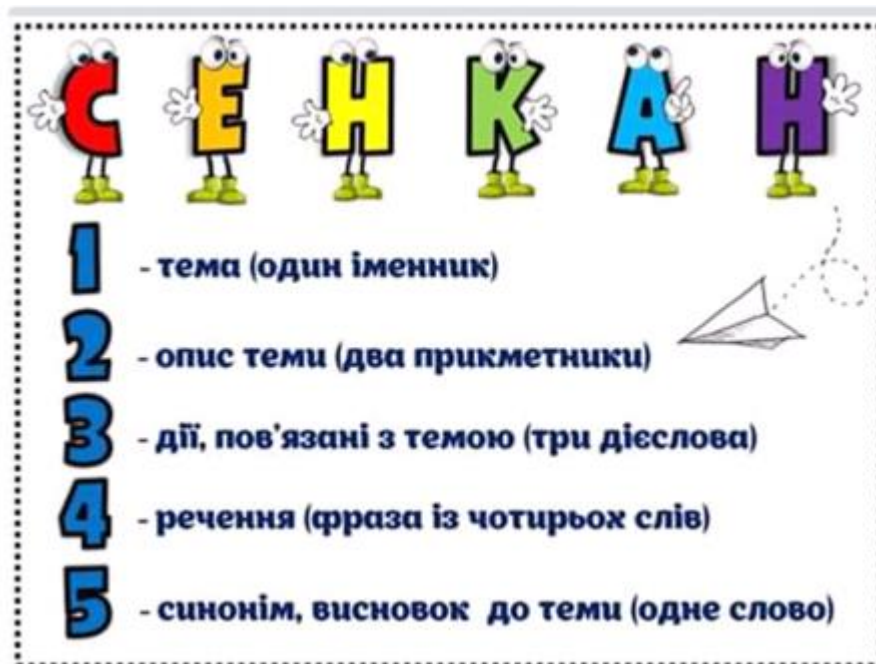
Мета методу: допомагає узагальнити та синтезувати інформацію, яку отримали під час вивчення нового матеріалу; збагачує словниковий запас, навчає визначати та формулювати ідею.

Тема. У рідному краї (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) Т. В. Воронцова, В.С. Пономаренко).

Тема уроку. Путівник рідним краєм (С. 69).

3. Етап консолідації знань, умінь і навичок

Завдання. Діти складають сенкан до слова «подорож» за наведеною схемою.

Приклад 1.

1. Подорож.
2. Цікава, незабутня.

3. Подорожуєш, пізнаєш, насолоджуєшся.
4. Подорож найцікавіша в моєму житті.
5. Мандрівка.

Приклад 2.

1. Подорож.
2. Сімейна, весела.
3. Мандруєш, смієшся, захоплюєшся.
4. Подорож найвидатнішими місцями України.
5. Мандри.

4 КЛАС

Методичний прийом «Т-таблиця»

Суть методичного прийому – це постановка власних запитань з теми, які виявляють їх зацікавленість тією чи іншою стороною питання; стислий запис інформації з теми, яку учні/учениці отримали на уроці, а також планування власних кроків щодо можливих шляхів навчання.

Мета: навчити учнів/учениць розуміти різні позиції; аналізувати певну ідею чи порівняти аргументи «за» і «проти», переваги та недоліки.

Тема. Машина часу (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Чому важливо знати своє минуле? (С. 42–43).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць

Завдання. Розділити аркуш навпіл, або зобразити на ньому велику літеру «Т» (отримаємо умовну таблицю для твердження «за» і «проти»).

Питання. Обґрунтувати свою думку щодо такого висловлювання: «Без знання минулого не побудуєш майбутнього».

АРГУМЕНТИ	
ЗА	ПРОТИ
Ми тісно пов'язані з	Не всі події та люди

людьми, які жили до нас, і з подіями, які відбувалися раніше.

Ми є частиною багатомілітирої історії і повинні з повагою ставитися до історичних подій.

Кожна родина береже традиції та реліквії, які дісталися їм з минулого.

Минуле – це хороший вчитель, який допомагає знайти відповіді на багато питань.

пов'язані з моїм життям.

Ми маємо з повагою ставитися до тих подій, які є сьогодні; минуле – це неважливо, а тим паче майбутнє, про яке ми не знаємо.

Не всі родини мають реліквії та й не вважають, що це потрібно. І без них можна прожити.

Історія не дає відповіді на всі питання, і нічого не навчає.

Примітка. Протилежні докази щодо одного й того ж твердження бажано писати одне навпроти одного – це дасть змогу побачити, як «змагаються» між собою ці докази.

Метод «Кошик ідей»

Суть методу полягає в тому, що діти згадують, що їм відомо з теми і записують в зошит індивідуально протягом 1-2 хвилин. Потім може відбуватися обмін інформацією в парах або групах. Учні/учениці діляться один з одним відомими знаннями (групова робота). Записуються усі ідеї, навіть помилкові. Наприкінці заняття вчитель/вчителька може виправити недостовірні тези і вписати туди разом з дітьми нову правдиву інформацію.

Мета методу: актуалізувати опорні знання учнів/учениць з теми, мотивувати до пізнавальної діяльності, сприяти вмінню структурувати інформацію в логічні ланцюжки.

Тема. Людина і світ (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник, Л. І. Роговська).

Тема уроку. Найближчі країни сусіди України (С. 115–117).

1. Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів/учениць

Завдання. На дошці вчитель/вчителька розміщує зображення кошика, в який умовно збиратимуть те, що всі учні/учениці разом знають з теми, яка вивчається. Учитель/вчителька ставить пряме запитання про те, що відомо учням з тієї чи іншої проблеми/теми. Учитель/вчителька коротко, у вигляді тез, без коментарів записує ідеї, що виникли в учнів, у «кошик» ідей, навіть якщо вони помилкові.

Примітка. Діти розглядають глобус та географічну карту, висловлюють свої припущення, які країни межують з Україною, вчитель/вчителька записує їх на дошці, читає текст та спільно з дітьми визначає чи всі їх припущення є правильними.

Величезні простори займає наша земля. Якби ми задумали пройти пішки із заходу на схід, то для цього знадобилося б

близько 100 днів, бо простір цей протягнувся на 1300 км зі сходу на захід, а з півночі на південь – на 900 км.

Нині площа України становить 603,7 тис. км². Розмірами території вона поступається лише Росії та Казахстану, а в Західній Європі (показати на карті) перевищує площу країн – Франції й Іспанії. Межує з Польщею, Угорщиною, Румунією, Словаччиною, Молдовою, Білоруссю, Росією. Загальна довжина кордонів – близько 6400 км (тобто більше 1/6 від довжини кола земної кулі по екватору), у тому числі із країнами далекого зарубіжжя – 1250 км. 1050 км кордонів України припадає на моря.

На заході Україна межує з Польщею, Румунією, Словаччиною. На південному заході – з Молдовою, а на півночі – з Білоруссю. На південному та північному сході – з Росією. Крайнім східним пунктом є селище міського типу Мулеве Луганської області, а крайнім західним пунктом – м. Чоп Закарпатської області. Крайня північна точка – с. Муравії Чернігівської області, а південна – мис Сарич у Криму. На південному сході Українських Карпат знаходиться умовний центр Європи.

Метод «Доповідач – респондент»

Суть методу полягає у запам'ятовуванні прочитаного тексту. Учні працюють як на місцях, так і біля дошки.

Мета методу: розвиток уваги учнів/учениць, запам'ятовування важливих деталей.

Тема. Машина часу (підручник «Я досліджую світ» частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Одна дата – три свята. Чому важливо знати про своє минуле? (С. 42–43).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності

Завдання.

Крок 1. Учитель/вчителька пропонує учням/ученицям прочитати текст і запам'ятати його.

Крок 2. Два/дві учні/учениці виходять до дошки.

Крок 3. Один/одна переказує зміст прочитаного. Другий/друга уважно слухає. Потім все, що було пропущено, показує за допомогою рухів, жестів, міміки.

Крок 4. Перший/перша учень/учениця намагається доповнити розповідь тим, про що ще не було сказано.

Приклад тексту для опрацювання:

14 жовтня українці святкують одразу три свята. Перше – Свято Покрови Божої Матері, друге – День українського козацтва, третє свято – День захисників і захисниць України.

Усі ці свята взаємопов'язані.

14 жовтня православні християни святкують день Покрови Пресвятої Богородиці. У народі кажуть: «Покрова накриває траву листям, землю – снігом, воду – льодом, а дівчат – шлюбним вінцем». Це свято є одним із найбільш шанованих в Україні.

Зі святом Покрови збігається День українського козацтва. З давніх-давен Божа Матір вважалася покровителькою всього українського козацтва. А на Січі запорозькі козаки збудували церкву на честь Покрови Богородиці з її іконою. Саме цього дня козаки збирали Велику раду, на якій обирали гетьмана й визначалися з подальшими військовими планами. Цікаво, що козаки так глибоко й щиро шанували образ Божої Матері, вірили в її силу й урочисто святкували день Покрови, що в народі закріпилася друга назва свята – Козацька Покрова.

З 2015 року 14 жовтня є державним святом – Днем захисників і захисниць України.

Метод «Павутинка дискусії»

Суть методу дискусії навчає учнів/учениць виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших.

Мета методу: дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми

Тема. Доісторична епоха (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) Т. В. Воронцова, В.С. Пономаренко).

Тема уроку. Трипільська культура (С. 9).

2. Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності

Завдання. Учитель запитує: «Чому потрібно вивчати історію своєї країни?». Об'єднує дітей у пари. Парам дається до 5 хвилин, щоб придумати та записати по три аргументи на підтримку кожної позиції («так» і «ні»). Кожна пара учнів/учениць об'єднується з іншою парою. Вони розглядають ті відповіді, які дали на підтримку обох сторін з цього запитання і роблять доповнення до своїх списків. Учні/учениці обговорюють запропоноване питання, поки не дійдуть якогось висновку. Свою позицію записують у комірку «Висновок» унизу таблиці «Павутинка дискусії».

Чи потрібно вивчати історію своєї країни ?	
Так	Ні
Кожен повинен знати історію свого народу, своєї держави, бо без минулого немає майбутнього.	Неможливо вивчити та запам'ятати все, що колись відбувалося. Це марна трата часу.
Той, хто не знає національної історії, ніколи не зможе зрозуміти свого народу й діяти на його благо.	Вивчаючи історію, ми повертаємося до минулого. Це заважає нам правильно діяти в майбутньому.
Вивчення історії вказує людям на помилки, зроблені предками, і дає змогу виправити їх.	Історія розповідає про минуле, значить її події вже не актуальні.
Висновок	

Метод «Шість капелюхів»

Суть методу полягає в тому, щоб розглянути одну і ту ж проблемну ситуацію з 6 незалежних одна від одної точок зору.

Це дозволяє сформуванню уявлення про предмет дискусії та на логічному й емоційному рівнях оцінити переваги й недоліки.

Сам прийом запропонував британський письменник, психолог та спеціаліст з творчого мислення Едвард де Боно у 1985 році. Основою цього підходу є концепція паралельного мислення, яка дозволяє уникнути трьох головних проблем при вирішенні практичних завдань – зайві емоції, непослідовність та розгубленість.

Мета методу: структурувати і зробити набагато ефективнішою будь-яку розумову діяльність, як особисту, так і колективну, особливо для ситуацій розв'язання проблем та прийняття рішень.

Тема. Машина часу (підручник «Я досліджую світ» (частина 1) О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко).

Тема уроку. Наше минуле в нашому сучасному. Які традиції українців ми хочемо продовжити в майбутньому? (С. 68–69).

Завдання.

Крок 1. Учитель/вчителька об'єднує учнів/учениць у шість груп, відповідно до кольору кожного з 6 капелюхів.

Крок 2. Учитель/вчителька формулює проблемне запитання: «Які традиції українців ми хочемо продовжити в майбутньому?». Встановлює регламент для його обговорення в групах учнів/учениць та пропонує кожній групі одягнути капелюх свого кольору.

Крок 3. Учитель/вчителька пропонує кожній групі висловити своє ставлення до озвученої проблеми, даючи відповіді на запропоновані питання.

Крок 4. Учні/учениці формулюють загальний висновок щодо дискусійного питання, визначають переваги та недоліки здобутої інформації.

 інформація	Які українські традиції ми знаємо? Звідки ми можемо взяти інформацію?
---	--

 почуття та інтуїція	Поділіться, будь ласка, міркуванням, які враження отримаємо в майбутньому від дотримання давніх традицій?
 логічний позитив	Чому знати українські традиції – це чудово?
 критика	На що потрібно звернути увагу, щоб традиції українців продовжити в майбутньому?
 креативність	Що ми можемо зробити для того, аби люди не забували про своє минуле?
 управління процесом	Що мені допоможе продовжити традиції в минулому?

Наприкінці виконання можна поставити запитання для рефлексії:

1. Під яким капелюхом після розгляду різних варіантів вирішення проблеми ми робимо остаточний вибір?
2. Як можна перевірити правильність прийняття рішення для самої людини?

Результат роботи – шість незалежних одна від одної позицій груп учнів/учениць щодо вирішення проблемного питання.

Метод «Рюкзак»

Суть методу полягає в тому, що діти коротко записують, які із знань, умінь та навичок, способів дій, що набули на уроці, зможуть використати на інших уроках та будуть корисними в житті.

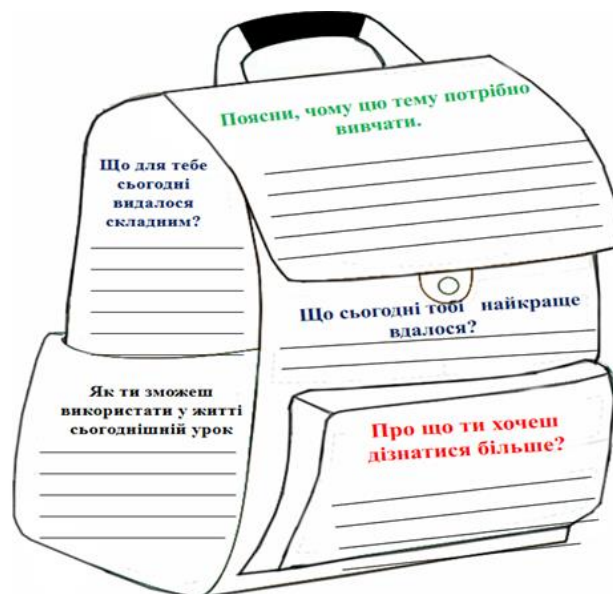
Мета методу: залучити кожного/кожну учня/ученицю до обговорення теми.

Тема. Людина в суспільстві (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник).

Тема уроку. Громадянські права та обов'язки (С. 95–97).

3. *Етап консолідації знань, умінь і навичок*

Завдання. Учитель роздає дітям роздруківки, на яких зображено рюкзак, і пропонує дітям письмово відповісти на запитання по темі уроку. Вибірково знайомляться з відповідями.

1. Поясни, чому цю тему потрібно вивчати? *(Цю тему потрібно вивчати тому, що кожна людина повинна знати свої громадянські права та обов'язки).*

2. Що сьогодні тобі найкраще вдалося? *(Сьогодні мені найкраще вдалося обговорення прав дитини).*

3. Що для тебе сьогодні вдалося складним? *(Сьогодні для мене було складним чітко провести межу між правами та обов'язками громадянина).*

4. Як ти зможеш використати у житті сьогоднішній урок? *(Перш, ніж зробити дію, я буду думати, чи це мое право, чи мій обов'язок).*

5. Про що ти хочеш дізнатися більше? *(Я хочу дізнатися більше про право на освіту).*

Розділ 3

СТРУКТУРА ТА ПРИКЛАДИ УРОКІВ З РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Технологія проведення уроку з громадянської та історичної освітньої галузі за технологією розвитку критичного мислення залежить від його предметного наповнення і дидактичних завдань, від типу уроку. Та загалом такий урок традиційно складається з трьох основних частин: вступної, основної та підсумкової.

Пропонуємо детальніше ознайомитися зі структурою уроку з розвитку критичного мислення.

Вступна частина уроку, яку ще називають «викликом», триває зазвичай перші 5–7 хвилин. Можливе використання таких вправ: «Кластер», «Займи позицію», «Кошик ідей», «Кубування», «Правильні та хибні висловлювання», «Ромашка запитань Блума», «Бортовий журнал», «Дерево передбачень», «Асоціативний куц», «Знаємо – хочемо дізнатись – дізнались», «Мозковий штурм», робота в парах, фронтальна бесіда, робота з віршем/текстом, проблемне запитання та ін.

Основна частина уроку – до 30 хвилин. У цій частині уроку можливе використання таких вправ: «Асоціативний куц», «Бортовий журнал», «Двосторонній щоденник», «Дерево передбачень», «Кластер», «Займи позицію», «Кошик ідей», «Кубування», «Концептуальна таблиця», «Метод 6 W», «Мозковий штурм», «Навчаючись – вчуся», «Правильні та хибні висловлювання», «ПРЕС», «Т-таблиця», «Риб'ячий скелет», «Шість капелюхів» та ін.

Зазвичай підбиття підсумків триває до 5 хвилин. Можливе використання: робота в зошиті, «Світлофор», «Рефлексивна мішень», «Риб'ячий скелет», «Три М + Д», «Синквейн», «Синквейн-загадка», «Плюс – мінус – цікаво», «Бортовий журнал», «РОФТ», «Діаграма Венна», «Шість капелюхів» та ін.).

Структура конспекту уроку формування критичного мислення при вивченні предмета «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітня галузь)

Тема уроку:

Клас:

Очікувані результати уроку

після цього уроку учні/учениці зможуть:

Освітні галузі:

Тип уроку:

Оснащення уроку:

План викладу нового матеріалу на уроці:

- 1.
- 2.

Регламент уроку:

1. Вступна частина – хв.
2. Основна частина – хв.
3. Підсумкова частина – хв.

ЗМІСТ УРОКУ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. РАНКОВА ЗУСТРІЧ

Вправа «Ранкове коло»

Вправи на налаштування на урок

Обговорення правил на занятті

2. ПЕРЕВІРКА РАНІШЕ ЗАСВОЄНОГО МАТЕРІАЛУ

3. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЄВОГО ДОСВІДУ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ
(вправи, що сприяють психологічному налаштуванню учнів/учениць: бесіда з опорою на життєвий досвід дітей)

4. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

5. ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ (СПРИЙНЯТТЯ, УСВІДОМЛЕННЯ, ОСМИСЛЕННЯ ЗНАНЬ)

III. ПІДСУМКОВА ЧАСТИНА

6. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

7. ПІДСУМОК УРОКУ

Критичне мислення – це мислення самостійне. Воно носить індивідуальний характер. Кожен/кожна формує свої власні ідеї та переконання, причому має повне право прийняти ідею іншої людини, якщо її аргументація буде вагомішою.

Подані нижче конспекти уроків з предмета «Я досліджую світ» викладаємо відповідно до наведеної нами структури уроку. Конспекти уроків загалом побудовані за освітніми програмами Нової української школи. У запропонованих конспектах не внесено обов'язкові для початкової школи руханки та й сам конспект уроку не відображає усіх компонентів вивчення теми, а лише акцентується на вивченні громадянської та історичної освітньої галузі. Усе інше ми залишаємо на власний розсуд як майбутніх педагогів/педагогинь, так і вчителів-практиків.

1 КЛАС

Тема уроку. Державні символи України

Очікувані результати уроку

після цього уроку учні/учениці зможуть:

- називати державні символи України;
- розрізняти державні символи від національних;
- розвивати навички поведження під час урочистих подій;
- виховувати патріотичні почуття і повагу до Батьківщини.

Освітні галузі: громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Тип уроку: комбінований.

Оснащення уроку: підручник «Я досліджую світ» (частина 2, І. І. Жаркова, Л. А. Мечник), розмальовки, малюнки та ілюстрації із зображенням народних та державних символів України, презентація, запис Державного Гімну України, фломастери, кольорові олівці.

Регламент уроку:

1. Вступна частина – 5 хв.
2. Основна частина – 30 хв.
3. Підсумкова частина – 5 хв.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Вправа «Теплі долоньки»

Діти складають долоньки човником, уявляють, що там побажання гарного дня, доброго здоров'я, веселощів, радості. Починаючи з учителя, по колу передають одне одному такий настрій. Після цього вчитель запитує: «З ким би Ви ще хотіли привітатися?»

Доброго ранку, Україно!

Доброго ранку, квіти!

Доброго ранку, трави!

Доброго ранку, птахи!

Вправа «Мандрівка»

Сьогодні на уроці на нас чекає цікава мандрівка. Виберіть букву та скажіть, що Ви візьмете з собою:

Р – розум;

Д – доброту;

П – працьовитість;

У – уважність;

С – старанність;

А – активність.

**2. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ**

Вправа «Передбачення»

Учитель/вчителька показує зображення дітям на екрані (слайдова презентація), запитує чи здогадалися діти, про що сьогодні будуть говорити на уроці.

Учитель/учителька пропонує дітям розгадати загадки.

Знак держави головний –
всяк його повинен знати.

Воля, слава, сила в нім.

Тож спробуй відгадати.

(Учитель/учителька демонструє зображення герба України).

Коли звучить він – всі встають,

до серця руку прикладають,

і вголос, й подумки співають,

і Україну прославляють.

(Учитель/учителька ставить аудіозапис гімну України).

Синьо-жовте полотнище
гордо майорить.

Це – ознака сили й слави

Української держави.

(Учитель/учителька демонструє зображення прапора України).

Сьогодні на уроці ми поговоримо про символіку нашої держави, розглянемо, які є символи України та ознайомимося з історією їх походження.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

3. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ. РОБОТА З ПІДРУЧНИКОМ.

Учитель/учителька розповідає дітям інформацію про державні символи України. Бесіда.

Герб

Герб – це знак роду, міста, держави. У перекладі з німецької слово герб означає «спадщина». І це не випадково: адже з давніх-давен володарі позначали гербами своє майно.

Це дуже старовинний знак. Багато століть назад, запровадив його в Україні київський князь Володимир Великий.

Також їх можна побачити на старовинних монетах Ярослава Мудрого та його доньки Анни – королеви Франції. Це – частина корони, яку носили київські князі.

Існує багато версій про значення тризуба.

– На вашу думку, що означає наш Герб?

Стратегія «Кубування»

Діти працюють із зображенням Герба.

Опиши: Як виглядає Герб України?

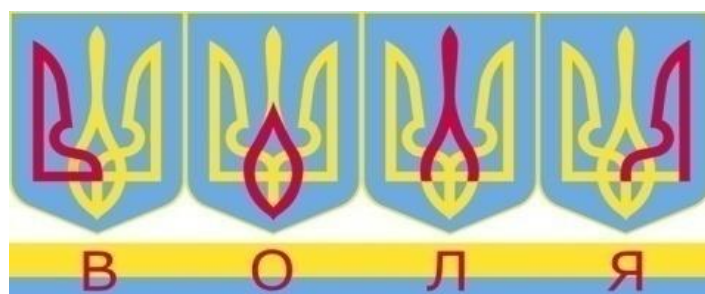
Порівняй: На що він схожий?

Встанови асоціації: Що спадає на думку?

Проаналізуй: З чого складається Герб?

Застосуй: Яким чином ми шануємо наш Герб?

Вислови своє ставлення: До Герба України має бути шанобливе ставлення.

Якщо придивитися – слово «воля», до якої споконвіку прагнув український народ.

А ще княжий тризуб нагадує старовинну зброю: лук, меч. Ними наші прадіди мужньо билися з ворогами, виборювали волю для свого народу.

– Подивіться на зображення. (Показує дітям картинку, де зображені батьки з дитиною).

Саме це зображення схоже на наш Герб: Мати, Дитина і Батько символізують Любов, Життя і Мужність.

Прапор

Прапори держав і народів, як і герби, відомі дуже давно.

Прапор як символ об'єднував людей. Слов'яни завжди оберігали прапори. Особливу роль вони відігравали під час воєнних лихоліть. Прапороносцями завжди призначалися тільки найкращі воїни. Втрата прапора або його падіння до землі визнавалася як поразка війська.

Питання: Що ви вже знаєте про прапор України?

У давнину найміцнішим матеріалом вважали дерево і метал. Дерево малювали жовтим кольором, а метал – синім.

Сьогодні прапор України майорить на будинку Верховної Ради, резиденції президента. Прапор піднімається під час офіційних церемоній, при врученні нагород. Під синьо-жовтим прапором перемагають українські спортсмени. Прапор підтримував Героїв Небесної Сотні. Під ним захищають рідну землю військові Збройних сил України. Державний День Прапора відзначається 23 серпня. А коли вносять або виносять прапор, потрібно обов'язково встати.

Складання сенквейну до слова «Прапор»

Прапор.

Синьо-жовтий, рідний.

Майорить, розвівається, славиться.

Прапор – символ моєї країни.

Символ.

Гімн

Питання: Чи знаєте ви Гімн України?

Діти розповідають.

Державний Гімн України – урочиста патріотична пісня, яка ушлавлює Україну.

Михайло Вербицький,
автор музики гімну України

Павло Чубинський,
автор слів гімну України

Коли звучить гімн, необхідно стояти «струнко», з гордо піднятою головою, військові віддають честь.

Учитель/вчителька запитує в дітей: Які символи ще існують, крім державних?

Після прослуханих відповідей діти переглядають відео про народні символи України.

Вправа «Кластер»

Учитель/вчителька на дошці записує словосполучення «символи держави» і разом з дітьми записують слова, які відповідають вищезазначеному словосполученню, від цих слів далі записують похідні слова, які відносяться до теми уроку.

III. ПІДСУМКОВА ЧАСТИНА

Гра «Продовж речення».

1. Державними символами України є: (Герб, Гімн, Прапор).
2. Державним гербом України є (тризуб).
3. Державний герб символізує (державу).
4. Державним прапором України є (синьо-жовте знамено).
5. Гімн – це (урочиста пісня).
6. Авторами гімну є (П. Чубинський і М. Вербицький).

6. Рефлексивно-оцінний етап.

Вправа «Чарівне дерево»

Учитель/вчителька малює на дошці дерево (або закріплює шаблон). Наприкінці заняття діти аналізують свою діяльність

упродовж уроку та закріплюють малюнок, який відповідає їхньому засвоєнню навчального матеріалу:

- листочок – мені не зрозуміло, в мене не виходить, тому мені потрібна допомога;
- квітка – було важко, але я впорався/впоралася;
- яблуко – я розібрався/розібралася і мені легко було виконувати всі завдання на уроці.

2 КЛАС

Тема уроку. Як винаходи змінюють життя людей?

Очікувані результати уроку

після цього уроку учні/учениці зможуть:

- пояснити цінність природи для життя та ролі діяльності людини в освоєнні навколишнього світу;
- знаходити потрібну інформацію про минуле і сучасне;
- добирати джерела інформації відповідно до потреб і заінтересованості;
- визначати послідовність подій;
- виокремлювати в тексті окремі події, персонажі, поняття;
- формулювати власну думку щодо вчинку, події;
- добирати прості докази;
- дотримуватися послідовності викладення думок.

Освітні галузі: громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна, технологічна, природнича.

Тип уроку: комбінований.

Оснащення уроку: підручник «Я досліджую світ» (Частина 2, О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко), робочий зошит, роздатковий матеріал, картки-пазли, паперові стаканчики, нитки, товста голка, презентація.

Регламент уроку:

1. Вступна частина – 7 хв.
2. Основна частина – 26 хв.
3. Підсумкова частина – 7 хв.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Вправа «Чарівний ящик»

Учні/учениці по черзі підходять до коробки, дивляться всередину й кажуть одну хорошу річ про людину, чие фото вони бачить всередині, не відкриваючи класу секрету, хто там. Коли учасники/учасниці заглядають у коробку, вони бачать там своє відображення, тобто повинні сказати щось хороше про себе.

Вправа «Скринька очікувань»

Кожен/кожна учень/учениця записує свої очікування на стікерах та вкладає в «Скриньку очікувань» (за бажанням озвучують).

2. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ.

Притча про мотивацію

Монах, що керує будівництвом собору, вирішив подивитися, як працюють робітники. Він підійшов до першого і попросив розказати про свою роботу.

– Я сиджу перед каменем і працюю різцем. Нудна і важка робота, – сказав той зі злістю. Монах підійшов до другого і запитав його те саме.

– Я ріжу камінь і цим заробляю гроші. Тепер моя сім'я не голодує, – стримано відповів той.

Монах запитав і третього про його роботу.

– З боку здається, що я ріжу камінь. Але насправді я будую Собор, який простойть тисячу років. Я будую майбутнє, – посміхнувшись, сказав робітник.

– *Про що ж ідеться у притчі?*

Вправа «Пазли»

Склавши із пазлів картинку, ви визначите тему уроку.

Сьогодні з вами на уроці ми поговоримо про винаходи людства й дамо відповідь на питання «Як винаходи змінюють життя людей?»

Стіна слів

Розгадайте слово за першими літерами малюнків і дізнаємось, що будемо робити на уроці.

ДОСЛІДЖЕННЯ

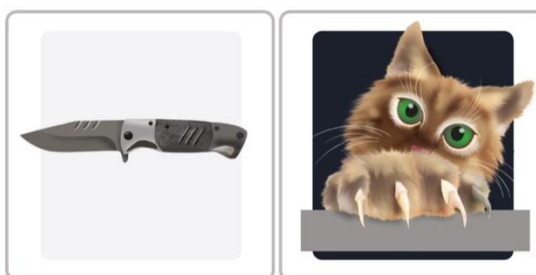
II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

3. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ. РОБОТА З ПІДРУЧНИКОМ ТА ЗОШИТОМ

Розповідь вчителя. Бесіда.

– Ми оточені речами, якими повсякчас користуємося, навіть не замислюючись, звідки вони взялися, хто їх придумав і як вони змінили на краще життя людей.

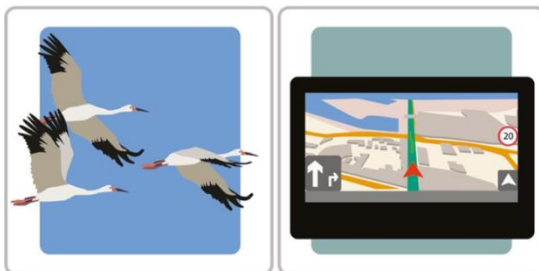
Кіт за потреби випускає свої кігті. Ці властивості кошачої лапки лягли в основу ножа, який натиском кнопки ховається або висувається з корпусу.

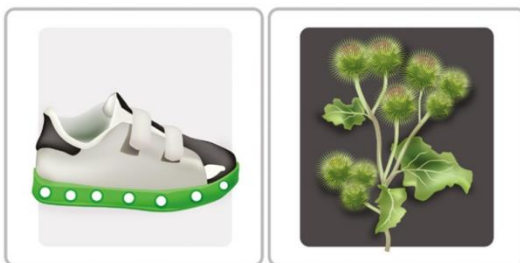
Крила всіх літаків сконструйовані на зразок пташиних крил.

Птахи мають внутрішні «навігатори», які допомагають їм щороку летіти в теплі краї та повертатися додому. Ці здібності перелітних птахів ще не вивчили вчені.

Липучки на кросівках вчені підгледіли в лопуха. Вчепився реп'ях... і народився супервинахід!

Питання:

– Які з винаходів повністю змінили життя людського суспільства? Чому?

– Які з винаходів допомагають людині в побуті?

Робота в групах

Діалог-розмірковування «Що змінюють винаходи?»

Діти працюють у групах. Кожній групі дається зображення з винаходами. Учні/учениці уявляють життя без нього, розігрують різні ситуації, потім розповідають про важливість винаходу.

Питання:

Чи можемо ми сьогодні уявити наше життя без цих винаходів?

Робота над текстом

Учням/ученицям роздається текст легенди «Дедал та Ікар». Діти читають легенду й дають відповіді на питання.

Дедал та Ікар

Майстер Дедал зробив величезні крила собі й синові Ікару. Уранці злетіли вони в небо ... Унизу шумів океан. Угорі розсипало гарячі промені сонце. Дедал просив сина летіти за ним слідом і бути обережним: не опускатися занадто низько, щоб океанські хвилі не намочили крила, і не підніматися дуже високо, щоб сонце не розтопило віск, яким склеєно пір'я. Але Ікар не чув порад батька. Його захопила радість польоту, бажання долетіти до сонця й підніматися все вище й вище ... І ось вже мчить Ікар у небесну височінь. Невдовзі промені сонця розтопили воскові крила хороброго юнака. Пір'я розсипалося, а мужній Ікар упав в океан...

Питання:

- Чого прагнув Ікар?
- Чи можна назвати Ікара символом мрії людини про польоти?
- Чи здійснилася ця мрія?
- Як ця мрія вплинула на життя людей?

Робота в парах

Ознайомитися з текстом у таблиці, провести дослідження й дати відповіді на питання:

- Як швидко й легко добути вогонь?
- Який винахід людини прискорить нам видобуток вогню?

<i>Запитання</i>	Як швидко й легко добути вогонь?
<i>Ідея, гіпотеза</i>	Знайти те, що легко загорається від тертя
<i>Випробування</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Тертя одну об одну дерев'яних поверхонь. • Вибивання іскри кремнієм. • Дерев'яні палички з голівками, змащеними сумішшю, які загоралися при їх занурюванні в кислоту.

	<ul style="list-style-type: none"> • Дерев'яні палички, суміш на кінчиках яких загоралася при терті об будь-яку тверду поверхню. • Суміш наносилась на дерев'яну паличку та на поверхню наждачного паперу. Від легкого тертя спалахував вогонь. • Розроблено коробку із зовнішньою «запальною» поверхнею.
<i>Винахід</i>	Сірники

Робота з підручником

Відкрийте підручник на **сторінці 61**. Виконаємо завдання 1 та визначимо як змінювався телефон з часом.

Розставте у логічній послідовності інформацію про те, як змінювався телефон.

1. На думку Мішковинки, важливим винаходом людства є телефон, бо він дає їй змогу говорити з подругою Фоною Смарт коли заманеться. Розкажи за малюнками, як змінювався цей винахід.

Розповідь учителя/вчительки

Найдавніший телефонний пристрій знайшли археологи в одному зі старовинних палаців у Перу. Там мотузок з'єднував не сірникові коробки, а посудини з гарбузів. Тому давньому телефону – не менше ніж тисяча років.

Попередників у телефона було багато, але справжній винайшли відразу двоє людей. 14 лютого 1876 р. американський інженер Олександр Белл запатентував прилад «для передавання

телеграфом звуків голосу». Усього дві години потому заявку про винайдення такого самого апарата до патентного бюро приніс фізик Ілайш Грей. Та першим винахідником телефону вважають Олександра Белла. Його телефон говорив тихо, хрипів, але інженер уперто вдосконалював свій винахід. А вже через рік в Америці було відкрито телефонну станцію.

Сучасні телефони вміють не лише передавати звук на відстань. Вони запам'ятовують номери і самі з'єднують з абонентом. І навіть запобігають грипові: у слухавку таких телефонів умонтовується пристрій, який стерилізує її поверхню. Є телефони-календарі, телефони-годинники... А нині ми маємо ще й мобілки – телефони без дротів. Про таке раніше можна було прочитати лише у фантастичних творах.

Задзвонив телефон. Ти прикладаєш слухавку до вуха і кажеш: «Алло!» А що означає це звичне слово? Прийшло воно до нас із моря: «Алло!», що означало: «Слухай!».

Питання:

– Чому телефон так важливий для людей?

Бесіда

– Подивіться навколо себе і визначте, які винаходи знаходяться навколо вас і як вони змінюють життя людей.

– Якими винаходами ми користуємося? Як часто?

– Чи можемо ми сьогодні обійтися без них? Чому?

III. ПІДСУМКОВА ЧАСТИНА

6. Рефлексивно-оцінний етап.

Повернення до «Скриньки очікувань». Учні/учениці визначають, чи справдились їхні очікування.

Вправа «Три – два – один»

Учні/учениці по черзі визначають:

ТРИ ФАКТИ, які були новими, цікавими, несподіваними на уроці.

ДВА ФАКТИ, які здалися не цікавими, не корисними, або вже відомі.

ОДИН ФАКТ, який би хотілося вивчити детально, поглибити знання.

3 КЛАС

Тема уроку. Україна і Європа. Які таємниці може відкрити подорож?

Очікувані результати уроку

після цього уроку учні/учениці зможуть:

- читати правильно та виразно вголос різні тексти, залежно від мети читання;
- розповідати, про що текст, відповідати на запитання за змістом прочитаного;
- виявляти інтерес до подорожей Україною і світом;
- знати європейські цінності;
- читати, знаходити, аналізувати та порівнювати інформацію, подану в таблицях, графіках, на схемах, діаграмах;
- працювати з контурною мапою Європи.

Освітні галузі: громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна, математична.

Тип уроку: комбінований.

Оснащення уроку: підручник «Я досліджую світ» (Частина 1, О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко), робочий зошит, презентація «Подорож Європою», роздатковий матеріал.

Регламент уроку:

1. Вступна частина – 5 хв.
2. Основна частина – 25 хв.
3. Заключна частина – 10 хв.

ЗМІСТ УРОКУ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Емоційне налаштування

Привітання «Уподобайка»

Усі підніміть праву долоньку і загніть свій мізинчик, якщо сьогодні вас розбудила рідна людина (мама, тато, сестричка, братик, бабуся).

Тепер загніть наступний пальчик, якщо ви з радістю прийшли до школи.

Загніть середній пальчик, якщо раді бачити своїх однокласників та однокласниць.

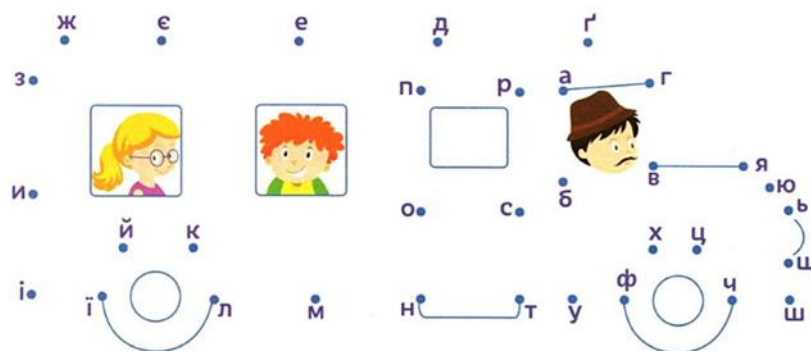
Загніть вказівний пальчик, якщо сьогодні ви побачили когось усміхненого.

Що утворилося? (Уподобайка). Тож чудовий ранок триває!

2. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЄВОГО ДОСВІДУ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ

Вправа «Поєднай»

Щоб дізнатися, яким видом транспорту будемо подорожувати, треба з'єднати літери в алфавітному порядку.

– Який же транспорт у вас вийшов? Чи в усіх це автобус?
Отже, сьогодні подорожуватимемо автобусом. Як ви думаєте, чому?

Так, літаком швидше, але коли їдеш автобусом, можна милуватися чудовими краєвидами.

3. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ

Вправа «Мотивація»

– Скажіть, чи любите ви подорожувати? А що саме вам подобається під час подорожі?

– Діти, нагадайте мені, якими видами транспорту можна подорожувати?

– Ми вже знаємо, яким транспортом будемо подорожувати. Але ми не дізналися головного.

– Як ви думаєте, що це?

Правильно, ми не знаємо, куди буде наша мандрівка.

А щоб дізнатися, куди помандруємо, пропоную пограти у гру.

Гра «Дешифрувальники»

Вам потрібно розшифрувати слова. Цифра відповідає номеру букви в алфавіті.

20 19 6 19 21 19 9 (Подорож)

15 21 1 13 18 1 17 11 (країнами)

8 3 21 19 20 11 (Європи)

Отже, подорожувати ми будемо країнами Європи.

– Чи знає хтось із вас, де знаходиться Європа?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ. РОБОТА З ПІДРУЧНИКОМ ТА ЗОШИТОМ

Вправа «Передбачення»

– Що ви очікуєте від сьогоднішньої подорожі?

– Спробуйте передбачити, у які саме країни Європи ми потрапимо.

– Що нового ви хотіли б дізнатися?

Робота з текстом «Де ж Європа?»

Ознайомлюємося з розташуванням Європи.

Текст читає вчитель/вчителька.

Примітка. Обов'язково під час розповіді або після читання попрацювати з політичною мапою Європи і показати країни, розташовані у європейській частині материка Євразія.

Де ж Європа?

Де ж Європа? Що це за Європа така, і чи далеко вона розташована, спитаєте ви. Можливо, відповідь вас здивує, бо вона... просто тут, де ми. Адже Україна – одна з країн, розташованих у європейській частині світу. Щоб легше орієнтуватися у світі, ще в давнину люди умовно розподілили його на частини і дали їм назви: Америка, Африка, Азія, Європа, Антарктида, Австралія та Океанія. Ми, українці, живемо в Європі. А хто ще? У Європі розташовано близько 50 країн, деякі з них, як-от Росія й Туреччина, не повністю, а лише краєчком, тоді як більша частина їхньої території – в Азії. Країни Європи дружать між собою. Аби допомагати одна одній, вони створили

Європейський Союз і спільно вирішують багато питань. Наприклад, щоб легше було торгувати, Німеччина, Франція, Словаччина та інші країни домовилися мати спільні гроші – євро. А ще дозволили всім громадянам Євросоюзу вільно подорожувати через свої кордони. Ці країни не лише розташовані поруч, а й мають спільні цінності. Уже 27 років, відтоді як Україна стала незалежною, ми намагаємося будувати нашу країну згідно з європейськими цінностями.

Питання до тексту:

- Назвіть частини, на які люди розділили весь світ.
- Ми живемо в Україні. Чому говоримо про Європу?
- Які ще країни розташовані у Європі?
- Чи є між цими країнами щось спільне? Що?
- Як ви розумієте, що таке цінності?
- Як ви думаєте, які спільні цінності можуть мати європейські країни?

Ознайомлення з європейськими цінностями

Прочитайте, що називають європейськими цінностями. Обговоріть у групах, як ви їх розумієте.

- Чи дотримуетесь ви цих цінностей у класі, в родині?

Ознайомлення з нотатками мандрівників/мандрівниць

- Що таке нотатки?

Нотатки – короткі записи, помітки для пам'яті.

Вправа «Навчаючись – вчусь»

Учні/учениці об'єднуються в пари та ознайомлюють одне одного з нотатками мандрівників/мандрівниць.

В Італії ми побачили незвичайні маски, які створюють для карнавалу, що відбувається в місті Венеції кожного лютого.

В Ірландії ми познайомилися з леприконом у зеленому капелюсі. Він показав нам, де заховані скарби.

В Іспанії ми навчилися танцювати фламенко.

А в Лондоні, що у Великій Британії, нас зустрів відомий ведмедик Паддінгтон, який уже понад 60 років є улюбленцем дітей усього світу.

Питання:

- Як ви думаєте, для чого туристи роблять нотатки?
- Чи робите ви нотатки, коли подорожуєте? Для чого ви це робите?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Розв'яжіть задачу

Лесик і Даринка вирішили здійснити віртуальну подорож з України до Португалії за допомогою мапи Європи. Даринка побудувала маршрут через 6 країн, а Лесика мав змогу відвідати на 2 країни більше.

Скільки країн відвідав дорогою до Португалії Лесик?

- Уявіть, де саме, через які країни пролягли маршрути Даринки та Лесика.

- У яких саме країнах побували малята?
- Чи один варіант кожного маршруту можна побудувати?
- Чий маршрут вам подобається більше? Чому?
- Якими видами транспорту можуть мандрувати діти?
- Поміркуйте і назвіть переваги та недоліки кожного транспортного засобу.
- Яким маршрутом хотіли б помандрувати ви? Намалюйте його.

Вправа «Незакінчене речення»

Сьогодні на уроці я ...

Цей урок допоміг мені розібратися/зрозуміти ...

Тепер я знаю ...

Найцікавішим було ...

4 КЛАС

Тема уроку. Громадянські права та обов'язки.

Очікувані результати уроку

після цього уроку учні/учениці зможуть:

- називати основні права і обов'язки громадянина;
- аналізувати правові ситуації щодо дотримання чи порушення основних прав і обов'язків людини;
- оцінювати важливість конституційних прав та обов'язків громадянина;
- описувати конституційні обов'язки громадян України.

Освітні галузі: громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Тип уроку: комбінований.

Оснащення уроку: підручник «Я досліджую світ» (частина 2, І. І. Жаркова, Л. А. Мечник), робочий зошит, Конституція України, Конвенція ООН про права дитини, роздатковий матеріал.

Регламент уроку:

1. Вступна частина – 5 хв.
2. Основна частина – 25 хв.
3. Заключна частина – 10 хв.

ЗМІСТ УРОКУ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. ЕМОЦІЙНЕ НАЛАШТУВАННЯ

Гра «Створюємо настрій»

- Я прийшов/прийшла на урок для того, щоб ... (Отримати знання).
- На уроці потрібно бути яким? ... (Активним/активною).
- Зі мною навчаються? ... (Мої друзі, однокласники/однокласниці).
- Вони мене що? ... (Поважають).
- Мені це як? ... (Приємно).
- Я готовий/готова до чого? ... (До цікавої роботи).

2. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЄВОГО ДОСВІДУ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ

Вправа «Уяви себе»

- Уявіть собі, що ви опинились на острові, де ніхто не живе.
- Чого вам не вистачатиме над усе?
- Більшості не вистачає друзів, спілкування, тому що ми з вами – люди, й живемо серед людей. А робить нас людьми не народження, не країна, в якій ми народилися, а те, що ми живемо, зростаємо в людському суспільстві. Та кожна людина має свої почуття, характер, здібності. Як же зробити, щоб ми такі різні, несхожі між собою люди, жили в мирі та злагоді?

3. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ

Вправа «Мікрофон»

Які правила існування в суспільстві ви знаєте?

Чи потрібні правила?

Чи завжди легко дотримуватися правил?

Що було б, якби у світі не існувало правил?

Розповідь учителя/вчительки. Є багато правил, які обов'язкові для всіх громадян країни, хто б вони не були – дорослі чи діти. Правила досить часто пов'язані із обов'язками та правами. Хоча у людини багато прав, їй дозволено далеко не все. Оскільки ми живемо в суспільстві з іншими людьми, то використовуючи свої права, не можна діяти на шкоду іншим. Насправді, права не можуть існувати без обов'язків, бо тоді право не буде здійснене. Наприклад: у кожної дитини є право на

освіту, але й обов'язок ходити до школи, щоб право на освіту було реалізованим.

Сьогодні на уроці ми дізнаємось про основні права та обов'язки громадян, навчимося їх розрізняти.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ. РОБОТА З ПІДРУЧНИКОМ ТА ЗОШИТОМ

– Які ви знаєте правилами існування в суспільстві?

Вправа «Діаграма Венна»

Питання:

– Які відмінності між обов'язками та правами?

– Що спільного між правами та обов'язками?

Питання: У якому документі записані права та обов'язки громадян України?

Конституція – Основний Закон держави. У ній записані всі правила, за якими повинні жити люди цієї країни. І правила ці ні в якому разі не можна порушувати. За допомогою Конституції держава піклується про своїх громадян. В Конституції є багато статей, які гарантують рівні права і обов'язки громадянам.

Учитель демонструє учням Конституцію.

Вправа «Сенкан»

Конституція.

Основна, справедлива.

Гарантує, захищає, зобов'язує.

Закон.

Ще один важливий документ – це Конвенція «Про права дітей». Була прийнята 20 листопада 1989 року Організацією Об'єднаних націй. Це авторитетна міжнародна організація, яка виникла після Другої світової війни та забрала в десятків мільйонів людей їх головне право – право на життя. Щоб захистити права дітей, була прийнята Конвенція «Про права дитини». Це означає, що всі держави, які підписали цю Конвенцію, погодилися захищати права дітей.

Учитель демонструє зображення, учні відгадують, які права там зображено та дають відповідь на питання: Як реалізуються їхні права відповідно до тих, що зображено на малюнку?

Всі діти мають право на навчання

**Всі діти мають
право на медичну
допомогу**

Діти мають право на відпочинок

Вправа «Проаналізуй ситуацію»

Учитель об'єднує в групи дітей та роздає їм картки з ситуаціями.

Ситуація № 1. Мама: негайно зроби музику тихіше! Вже опівночі, ти весь будинок розбудиш! Син: Я маю право на відпочинок і дозвілля! Я звик відпочивати з гучною музикою. Будь ласка, розберіться, хто тут правий?

Ситуація № 2. Учитель: Андрійко, ти сьогодні черговий, витри, будь ласка, дошку. Андрійко: Ви не маєте права змушувати мене чергувати! Конвенцією «Про права дитини» заборонено насильство над дітьми. Поясніть, будь ласка, Андрієві в чому він не правий.

Ситуація № 3. Учитель: Васильку, ти знову розмалював парту в кабінеті історії! Адже діти її щойно помили! Василько: А що тут такого? Я маю право на заняття своєю улюбленою справою – малюванням! Роз'ясніть Василеві його права і обов'язки.

Пропонуємо заповнити таблицю, які обов'язки ви виконуєте в школі, а які вдома.

Мої обов'язки в школі	Мої обов'язки вдома
Старанно вчитися	Допомагати батькам
Приходити до школи охайним	Доглядати за домашніми

		улюбленцями
Дотримуватися поведінки	культури	Прибирати в кімнаті

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Гра «Права чи обов'язки»

Я називатиму вам перелік прав і обов'язків. Коли називаю права, ви – плескаєте в долоні. Коли називаю обов'язки – крокуєте на місці.

- Березти шкільне майно.
- Лікуватися.
- Відпочивати.
- Старанно вчитися.
- Допомогати рідним.
- Жити у сім'ї.
- Безкоштовно навчатися.

Гра «Так чи ні?»

- Кожна людина має своє ім'я.
- Можна бити дитину.
- Не можна відвідувати лікарів.
- Усі діти рівні між собою.
- Не можна ходити до школи.
- Можна примушувати дитину тяжко працювати.
- Можна ображати дітей.
- Треба жити в злагоді і мирі.
- Поважати своїх батьків.

Гра «П'ять речень»

Учні в п'яти реченнях формулюють засвоєні на уроці знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вправи для розвитку критичного мислення. URL: <http://surl.li/bjunz>.
2. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас/ авт.-упоряд. Н. В. Маценко, Н. В. Свір. Харків : Вид. група «Основа». 2018. 133 с.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Комплект «Я досліджую світ». URL: <https://cutt.ly/3wlHRrr>.
5. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. URL: <http://surl.li/bjuoe>.
6. Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О. Кейсбук методів і прийомів критичного мислення в початковій школі : навч.-метод. посіб. для учит. поч. школи та студ. пед. коледжів, ун-в. Луцьк : АКВА ПРИНТ. 2019. 104 с.
7. Модельна навчальна програма для 1-го класу та навчально-методичні матеріали. URL: <http://surl.li/bjuoi>.
8. Навчально-методичне забезпечення для Нової української школи. URL: <https://svitdovkola.org/metodic>.
9. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://goo.gl/XVWcYC>.
10. Пометун О. Запитання на уроці: Навіщо? До кого? Як і про що? : метод. посіб. для вчителів загальноосвітніх шкіл. Київ, 2019. 96 с.
11. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення: структура і методи (частина 1). URL: <http://surl.li/bjuoj>.
12. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). URL: <http://surl.li/bjuoo>.
13. Пометун О. І. Нова українська школа : розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : ВД «Освіта». 2020. 192 с.
14. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. Постанова КМУ № 87 від 21.02.2018. URL: <http://surl.li/tctb>.

15. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Вид-во «Світоч». 2019. 336 с.

16. Топ-12 прийомів розвитку критичного мислення, адаптованих для використання у школі. URL: <http://surl.li/bjuoq>.

17. Харченко Н. Розвиток критичного мислення. Інноваційні форми роботи для дітей і дорослих. Київ : Вид. група «Шкільний світ». 2018. 120 с.

18. Юрченко О. М. Інтегровані уроки тематичних тижнів. Лайфхаки для вчителя НУШ. Я досліджую світ. 1 клас. Харків : Вид. група «Основа». 2019. 141 с.

ДЛЯ ПОДАТК

В авторській редакції

Редагування: Т. Жалко

Верстка: Г. Єрко

М 54 Методи й технології розвитку критичного мислення на уроках у початковій школі: практичний кейс (громадянська та історична освітня галузь) : навч.-метод. посіб. / авт.-упоряд. Г. Єрко, Ю. Луцюк. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М. 2022. 76 с.

Навчально-методичний посібник містить інформаційний, методичний та дидактичний матеріал до уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з громадянської та історичної освітньої галузі.

Цікаві методи й прийоми допоможуть студентам/ студенткам та вчителям/вчителькам урізноманітнювати освітній процес, сприятимуть формуванню критичного мислення в учнів/учениць початкової школи.

Для студентів/студенток педагогічних закладів освіти, учителів/вчительок початкових класів.

УДК 373.3.091:3:9-028.43(477)